УДК 336.711:339.137.2

К.М. Жулінська, *аспірантка*
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

РОЛЬ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

У статті розглянуто економічну сутність рефінансування, його вартість із вітчизняних та закордонних джерел. Проведено аналіз банківської системи України з точки зору приналежності капіталу банків, їх конкурентної позиції з урахуванням фактора рефінансування.

Ключові слова: рефінансування, банки з іноземним капіталом, кредитування.

Постановка проблеми. Починаючи з жовтня 2008 р. світова криза значно похитнула банківську систему України, що підірвало довіру до неї з боку економічних суб'єктів та призвело до скорочення обсягів депозитів як ресурсної бази банків. У такій ситуації вирішальною стає роль рефінансування банківського сектора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань аналізу стану та факторів конкурентоспроможності банків України зверталися такі науковці, як Е. Садовнікова, А. Мещеряков, І. Лютий, В. Корнєєв, а безпосередньо дослідженням інструмента рефінансування займалися не тільки фахівці НБУ (В. Стельмах, В. Міщенко, А. Сомик), здійснюючи порівняльний аналіз даного елемента монетарного механізму для деяких країн світу, але й інші науковці (М. Савлук, А. Єпіфанов, В. Баліцька, У. Ніконенко, О. М. Кузьмак), акцентуючи увагу на сутності рефінансування та дієвості впливу на реальний сектор економіки.

Не вирішені раніше частини проблеми. У статті акцентовано увагу на загостренні ролі рефінансування в кризовий період функціонування економіки України, яке є каталізатором розриву в конкурентних перевагах для банків, що отримують його з вітчизняних та закордонних джерел.

Метою статті є аналіз стану банківської системи України стосовно приналежності капіталу банків і дослідження впливу рефінансування на рівень їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Найстрімкіше процес надходження іноземних інвестицій у банківський сектор розвивався в країнах Центральної та Східної Європи: за період з 1996 до 2002 р. частка активів, підконтрольних іноземним банкам, у загальній сумі активів банківської системи зросла з 22 до 71 %. На банківських ринках усіх країн цього регіону (за винятком Словенії, де уряд обмежував присутність іноземного банківського капіталу) активно функціонують іноземні банки, більшість яких походить із країн "старого" Євросоюзу [6].

В Україні процес припливу іноземного капіталу в банківський сектор активізувався з 2004 р. і вже на кінець 2005 р. частка іноземного капіталу зросла на 51 % у порівнянні з попереднім роком і становила 20 % від усієї

банківської системи. Динаміка розподілу банків за приналежністю їх капіталу подана в табл. 1.

Дестабілізуючий вплив світової кризи на банківську систему України призвів до того, що за станом на 01.04.2009 тимчасову адміністрацію НБУ впроваджено в 11 українських банках, а відтік іноземного капіталу з банківського сектора становив 0,7 відсоткових пунктів (в.п.) щодо попереднього року [4]. Таким чином, українські банки виявилися більш чутливими до погіршення ринкової кон'юнктури, ніж банки з іноземним капіталом.

Таблиця 1

Характеристика банківської системи України за критерієм приналежності капіталу (на початок періоду)

Показник	Рік										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
									01.01	01.02	01.03
Кількість діючих банків	153	152	157	158	160	165	170	175	184	185	185
з них: з іноземним капіталом	22	21	20	19	19	23	35	47	53	53	53
у тому числі зі 100 %-м іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13	17	17	17	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	13	13	14	11	9,6	20	28	35,0	36,7	34,7	34,3

Джерело: [10].

Для підтримки ліквідності та платоспроможності банківської системи НБУ, як гарант її стабільності, з жовтня 2008 р. значно посилив обсяги рефінансування (на 483 % більше, ніж у попередньому місяці).

На макрорівні економічна сутність рефінансування полягає в забезпеченні стабільності банківської системи, збільшенні обсягу грошової маси, сприяючи активізації кредитування економіки; на мікрорівні – для підтримки достатньої ліквідності банків.

НБУ здійснює рефінансування через такі механізми, як кредити овернайту, кредити, надані шляхом кількісного тендера, операції своп, прямого РЕПО та стабілізаційні кредити.

Кредити овернайту є високомобільним видом рефінансування і завдяки цьому банки можуть щоденно корегувати свою ліквідність [5]. Встановлюючи процентну ставку за даним видом кредитів, НБУ орієнтує комерційні банки щодо вартості грошових коштів на міжбанківському ринку залежно від стану банківської ліквідності [1].

Вартістю кредитів НБУ є ставка рефінансування – виражена у відсотках плата за кредити, що надаються комерційним банкам, яка встановлюється

Національним банком України з метою впливу на грошовий оборот та кредитування [7].

Дані рис. 1 наочно показують динаміку обсягів рефінансування банків України за період з січня 2008 до березня 2009 р.

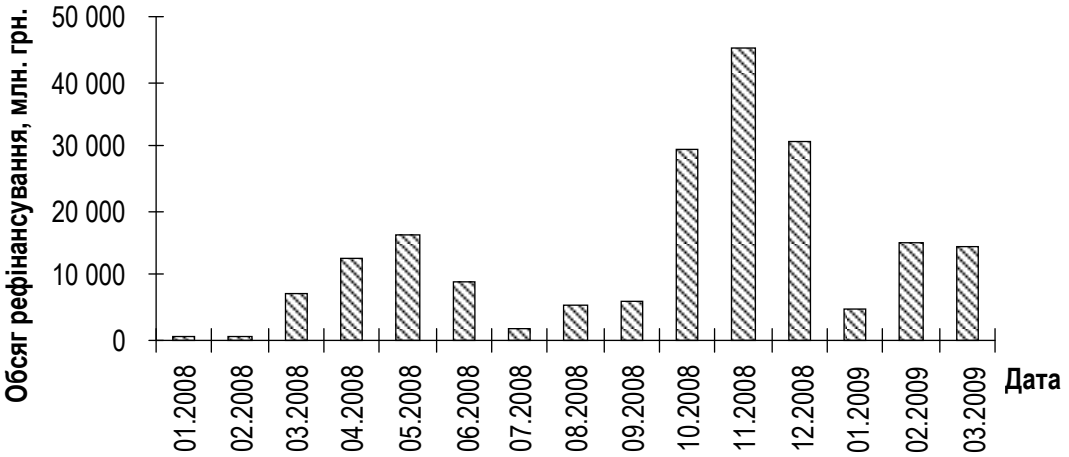

Рис. 1. Динаміка обсягів рефінансування банківської системи України

Джерело: [9].

Проаналізуємо вартість отримання кредитів овернайту як високомобільного виду рефінансування та базового інструмента регулювання ліквідності в країнах, що становлять найбільшу частку в обсязі іноземного капіталу банківської системи України (Австрія (20,3 %), Кіпр (20,3 %), Франція (12,5 %), Росія (9,7 %)).

Рис. 2. Вартість кредитів овернайту в деяких країнах світу на кінець 2008 – початок 2009 року

Джерело: [8; 9; 11].

Отже, особливо вигідним є спрямування капіталу у вітчизняну банківську систему з країн Єврозони, де ставка за кредитами овернайту нижча, ніж на 10 в.п. Порівнюючи із Російською Федерацією, зазначимо, що облікова ставка в нашій державі вища на 0,5 в.п., проте кредити овернайту

дорожчі приблизно на 5 в.п. Таким чином, навіть банки з російським капіталом мають додаткові конкурентні переваги при функціонуванні на українському ринку.

Крім того, НБУ в період кризи обмежує доступ до рефінансування малих банків, потреба в якому спричинена стрімким скороченням їх строкових депозитів (постанова Правління НБУ від 11.11.2008 № 367). До того ж постановою Правління НБУ від 03.02.2009 № 42 передбачено зменшення обсягів та інтенсивності доступу банків до всіх видів рефінансування. Натомість у міжнародній практиці закладено принцип, за яким будь-який банк у разі необхідності має впевненість в отриманні рефінансування [2]. Отже, банки з іноземним капіталом характеризуються більшим потенціалом у досягненні конкурентної переваги щодо українських фінансових установ за рахунок більш доступного залучення ресурсів для покращення ліквідності та платоспроможності.

Порівняємо конкурентну позицію українських та іноземних банків. Для цього здійснимо аналіз банків із найбільшим розміром активів в Україні. За станом на 01.01.2009 серед банків першої групи нараховується 8 українських (із 18 банків наявних), інші є банками з іноземним капіталом: Райффайзен банк Аваль (Австрія); ПУМБ, АльфаБанк (Кіпр); ВТБ Банк, Промінвестбанк (Росія); Сведбанк (Швеція); УкрСиббанк (Франція); Форум (Німеччина); Укрсоцбанк (Італія); ОТП Банк (Угорщина). Їх активи становлять 55 % серед банків першої групи.

Дослідимо конкурентну позицію вітчизняних банків щодо іноземних у сфері кредитування як одного з головних джерел отримання прибутку банків.

При аналізі кредитного портфеля банків першої групи виявилося, що за станом на 01.01.2009 обсяг наданих кредитів банками з іноземним капіталом становить 303 382 949 тис. грн. (близько 60 % кредитного портфеля банків І групи) [10].

Таким чином, внаслідок невисокої вартості залучення ресурсів банками з іноземним капіталом, вони мають змогу надавати кредити за нижчими відсотковими ставками, здійснюючи при цьому потужний конкурентний тиск на вітчизняні банки.

Варто відмітити, що в існуючих умовах обмеженої ліквідності банків та ризиковості кредитування реального сектора економіки, спровокованого загостренням світової кризи в Україні, значно скоротилися обсяги здійснення даного виду операцій як вітчизняними банками, так і фінансово-кредитними установами з іноземним капіталом.

Беручи до уваги потужну капітальну базу і кращу операційну ефективність діяльності, іноземні банки стануть більш надійними для клієнтів. Таким чином, кращі великі та середні компанії України найближчим часом будуть переходити на обслуговування до банків з іноземним капіталом [3].

Висновки. Отже, у зв’язку із більш вигідними умовами рефінансування, капітальною базою, високим рівнем ділової репутації банки з іноземним

капіталом становлять потужну конкуренцію вітчизняним, які останнім часом втрачають свої позиції на фінансовому ринку. Дана ситуація загрожує економічному суверенітету нашої держави, зменшує регулятивну роль НБУ. Крім того, банки з іноземним капіталом є своєрідними "центрами розвідки", маючи доступ до конфіденційної фінансової інформації суб'єктів економіки України у процесі їх кредитування. Отже, вони можуть слугувати джерелами важливих даних для іноземних підприємств, що конкурують із вітчизняними.

З іншого боку, банки з іноземним капіталом забезпечують приплив інвестицій, яких на внутрішньому ринку України недостатньо.

За розрахунками вітчизняних економістів, залучення коштів лише із внутрішніх джерел може призвести до того, що період відродження української економіки триватиме, за песимістичними прогнозами, 20 і навіть більше років [5].

Варто розробити законодавчу базу, щоб зобов'язати банки з іноземним капіталом інвестувати кошти в розвиток промисловості України. Крім того, важливим є встановлення верхньої межі експансії іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор для мінімізації ризику неконтрольованості переміщення спекулятивного капіталу. Слід перейняти іноземний досвід у сфері рефінансування, щоб кожен банк міг гарантовано отримати його під заставу комерційних боргових зобов'язань. Вищезазначене сприятиме взаємовигідному розвитку вітчизняного та іноземного капіталів у банківській системі України.

Список літератури

1. Баліцька, В. Механізми монетарного регулювання: оцінка впливу на господарську діяльність та формування капіталу підприємств України [Текст] / В. Баліцька // Економіка, фінанси, право. – 2008. - № 6. – С. 12–20.
2. В АУБ відбулась зустріч з радником МВФ з питань рефінансування банків [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. – Режим доступу : http://www.aub.com.ua/ua/pressreleases/?_m=publications&_t=rec&id=15104.
3. Великі компанії перейдуть до іноземних банків [Електронний ресурс] / Економічна правда. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/news/49ba841f8d13e/.
4. Інформація про банки з тимчасовою адміністрацією [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Inf_mat/ Pres_service/2009/banki_timch_adm.pdf.
5. Ніконенко, У. Вплив інструментів грошово-кредитної політики на стан грошово-кредитного ринку [Текст] / У. Ніконенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - № 7. – С. 52–57.
6. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи [Електронний ресурс] / Banking system of Ukraine. – Режим доступу : http://ukrbanking.com/articles/12.
7. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України за станом на 26 грудня 2008 р. / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/B_zakon/law_NBU.pdf.
8. Ставка по кредиту "overnight" [Электронный ресурс] / Центробанк. – Режим доступа : http://www.cbr.ru/overn_base/main.asp?date_req1=01%2F10%2F2008&r1= 1&date_req2=15%2F04%2F2009&C_month=10&C_year=2008&x=40&y=1.
9. Фінансові ринки України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Fin_ryn/index.htm.

10. Фінансовий стан банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Finance_b/2009/01.01.2009/fin_state.htm.
11. Key ECB interest rates [Electronic resource] / Europian Central Bank. – Regime of access: http://www.ecb.int/stats/monetary/rates/html/index.en.html.

Summary

This article is devoted to observing the economical essence of refinancing operations, its cost in Ukraine and abroad. There is the analysis of Ukrainian banking system through bank's capital belonging, the competition situation there, which is also formed by refinancing operations.

Отримано 17.09.2009

Жулінська, К.М. Роль рефінансування банків у забезпеченні їх конкурентоспроможності [Текст] / К.М. Жулінська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2009. – Вип. 26. – С. 178–183.